

مباحثي در نظام ثبت اطلاعات جمعيتي⁽¹⁾

(رويکرد عملي)

نويسنده : سراج الدين سليمان⁽²⁾

مترجم : منيره احمدي⁽³⁾

مقدمه

ثبت وقايع، به قدمت تمدن بشر در روي زمين است. ثبت وقايع حياتي در مصر باستان، چين و رم براي انجام امور دولتي و يا اهداف ديگر، انجام مي شده است. در طول قرون وسطي در اروپا، مراسم غسل تعميد و نامگذاري هر كودك به طور اجباري انجام مي شد. و هم چنين به دلايل مذهبي، مراسم ازدواج و خاكسپاري توسط سازمانهاي مذهبي، براي بخش اعظم جمعيت ثبت مي گرديد.

در قرن نوزدهم، ثبت احوال زيرنظر ادارههاي غيرمذهبي در اروپا و به خصوص در فرانسه، به عنوان يك نياز اجباري مطرح شد. در حال حاضر، « 150 كشور يا منطقه در جهان داراي سيستم ثبت احوال و آمار حياتي مي باشند و هر سال به طور منظم به پرسشنامههاي جمعيتي سازمان ملل پاسخ مي دهند. بيش از نيمي از اين كشورها يا مناطق، تولد، وفات و ازدواج را ثبت مي نمايند و در واقع آن گونه كه توسط دولت ها اندازه گيري شده است، 90 درصد از وقايعي كه در هر سال به وقوع پيوسته، ثبت و به دفاتر مركزي جمع آوري اطلاعات، گزارش شده است. نظام ثبتي ساير كشورها پيشرفت كم تري داشته و نياز به توسعه دارد.»⁽⁴⁾

از نظر ثبت وقايع حياتي، دو نوع سيستم وجود دارد. يكي از اين سيستمها وقايع را در زمان وقوع ثبت مي نمايد و سيستم ديگر، بين ثبت احوال و يك سيستم ثبت جامع جمعيت در سطح كشور يا زير كشور، ارتباط ايجاد مي كند. در اين مقاله شرح مختصري از ارتباط بين ثبت احوال و اطلاعات ثبتي جمعيت ارائه خواهد شد.

1. UNSTAT, May 1994.

2. از مشاورين سازمان ملل در زمينه ثبت احوال و آمار حياتي.

3. كارشناس مسئول دفتر آمارهاي ثبتي و هماهنگي اطلاعات آماري.

4. راهنماي سيستم و روشهاي آمار حياتي سازمان ملل : شماره اول : جنبه هاي في، سازماني و قانوني، صفحه 6.

ثبت جمعیت را می‌توان به صورت زیر تعریف کرد: یک سیستم داده‌های فردی که در واقع مکانیسمی برای ثبت پی در پی و / یا ایجاد ارتباط هماهنگ در گزیده اطلاعات مربوط به هر عضو از جمعیت ساکن یک کشور یا ناحیه است. این سیستم، امکان تعیین اطلاعات روزآمد را در مورد اندازه و مشخصات جمعیت در فواصل زمانی معین، فراهم می‌آورد.

با پیشرفت تجهیزات و امکانات کامپیوتری و افزایش هزینه اجرای سرشماری‌ها، این سؤال مطرح می‌شود که آیا داده‌های ثبتی اداری که شامل اطلاعات ثبتی جمعیتی است می‌تواند برای شمارش جمعیت نیز به کار رود. و در نتیجه در هزینه و وقت صرفه جویی شود. به منظور پاسخگویی به سؤال فوق، مقاله حاضر به بررسی چند نظام آمار ثبتی در جهان و چگونگی عملکرد آنها می‌پردازد. در پایان مقاله، توصیه‌هایی برای انتخاب روش‌های مناسب در هر کشور، به مشاوران و تصمیم‌گیرندگان ارائه شده است.

کشور دانمارک از جمله کشورهای است که دارای یک نظام ثبتی جمعیتی کارآمد می‌باشد. از سال 1924 هر یک از شهرداریهای دانمارک، یک مرکز ثبت اطلاعات جمعیتی محلی ایجاد کرده اند که شامل اطلاعاتی در مورد تمامی افراد ساکن در شهر موردنظر است. این ثبت‌ها، اطلاعات مشخص کننده ای مانند نام، شغل، تاریخ و محل تولد، آدرس، اطلاعات خانوادگی و ملیت را در بر می‌گیرد. با پیش آمدن تغییرات، فایل‌ها به طور مستمر با اطلاعات تولد، وفات، نشانی و سایر اطلاعات که از ادارات دولتی و افراد ساکن به دست می‌آید، به روز می‌شوند.

در سال 1968، کامپیوتری کردن نظام ثبتی اطلاعات متداول شد و تمامی پایگاه‌های ثبتی، تحت نظارت یک سیستم ثبتی اداری به نام «ثبت مرکزی جمعیت» (CPR) قرار گرفت.

با گذشت زمان، سیستم کامپیوتری به طور مستمر بهبود یافته، تکمیل و نوسازی شده است. هم چنین یک شماره شناسایی دائمی فردی، تحت عنوان شماره شخصی (PN) برای عملکرد مؤثر در سیستم ثبت جمعیت، معرفی شده است. مسئولیت اصلی نظام ثبت جمعیت بر عهده وزارت کشور می‌باشد. پایگاه اصلی ثبت احوال در Datacentralen می‌باشد که در سال 1959 به عنوان مرکز دولتی ملی تأسیس شده است.

اگر چه هدف اصلی از ایجاد این سیستم، کاربردهای اداری بوده است، استفاده‌های آماری نیز عامل مهمی در استقرار آن به شمار می‌رود. با کمک این سیستم، جمع آوری آمارهای اصلی و پایه ای جمعیتی به صورت تکراری و موازی، توسط هر یک از ارگانهای دولتی به طور مستقل انجام نمی‌شود و به علاوه اطلاعات به موقع و با کیفیت بالا در اختیار کاربران قرار می‌گیرد. اداره آمار

دانمارک، مؤسسه مستقلی است که مسئول کاربرد آماری داده‌ها در ثبت مرکزی جمعیت می‌باشد. سایر سازمانهای دولتی و هم‌چنین شرکتهای خصوصی، به "ثبت مرکزی جمعیت" (CPR) یا بخش‌هایی از آن، با توجه به نوع اطلاعات موردنیاز و قوانینی که در ارتباط با امنیت و محرمانه بودن داده‌ها وجود دارد، دسترسی دارند. از سال 1981، سرشماری‌های جمعیتی به طور معمول اجرا نشده است و تمامی داده‌های مربوط به جمعیت و مشخصات آن از "ثبت مرکزی جمعیت" (CPR) حاصل می‌شود.

استقرار پایگاه ثبت جمعیت، به صورت کامپیوتری، روندی طولانی و مستمر داشته است. اگر چه این سیستم مجهز به برنامه‌هایی برای بهنگام کردن، کدگذاری و سایر امور می‌باشد، گاهی اوقات اشتباهات و ناهماهنگی‌هایی در آن دیده می‌شود که نیاز به بررسی و مرتب کردن داده‌ها قبل از انتشار آمار، احساس می‌شود.

سیستم آمارهای ثبتی جمعیتی در کشور سوئد، نمونه دیگری از کامپیوتری شدن ثبت جمعیت است. اولین اصلاحات در سیستم این کشور با معرفی شماره شناسایی افراد (PIN) در سال 1946، آغاز شد. ثبت جمعیت وسیله‌ای برای جمع‌آوری مالیات، کنترل عواید مالیاتی، بهنگام کردن آمارهای اجتماعی و کارآمدتر شدن بازار کار گردید. استقرار سیستم کامپیوتری در سال 1967، امکان استفاده از (PIN) را تسهیل کرد. در سال 1991 اداره مالیات موظف به ثبت اطلاعات جمعیتی شد. که این ثبت توسط دفاتر مالیاتی محلی، انجام می‌شود. اطلاعات مزبور توسط سایر سازمانها جمع‌آوری می‌گردد و اشخاص، فقط ملزم به ذکر اطلاعات محدودی مانند اسامی نوزادان، تغییر نشانی یا مهاجرت‌های داخلی و خارجی می‌باشند.

اداره آمار سوئد، که سازمان دولتی متولی آمار آن کشور است، از اطلاعات ثبتی جمعیت برای تعیین و بهنگام کردن اندازه، ساختار و توزیع جمعیت استفاده می‌نماید و به همین دلیل کشور سوئد، سرشماری نفوس و مسکن را اجرا نمی‌کند. سایر مؤسسات دریافت‌کننده اطلاعات، می‌توانند برطبق قانون از این آمار و اطلاعات استفاده کنند. اصل عمده این است که کاربران، فقط باید به آمار موردنیاز در حوزه خاص فعالیت خود، دسترسی داشته باشند.

ثبت اطلاعات جمعیتی روند مستمری است. هر ساله پایگاه ثبت جمعیت، تقریباً 2/2 میلیون چکیده ثبتی را استخراج می‌نماید و 2/4 میلیون از مواردی را که نیمی از آن مربوط به تغییر نشانی می‌باشد، پردازش می‌کند که این تغییرات باید به کاربران مختلف داده‌های ثبتی جمعیتی، به طور منظم گزارش شود.

از طرف دیگر کشور سنگاپور دارای نظام ثبتی نسبتاً متفاوتی است. وظیفه " اداره ثبت ملی (NRD)، ثبت موالید، فوت شدگان، تعداد شهروندان و ساکنان قانونی سنگاپور می‌باشد. " اداره ثبت ملی (NRD) به وسیله یک سیستم کامپیوتری که " بانک داده‌های تعیین هویت ملی (NID) نامیده می‌شود، پشتیبانی می‌گردد. این سیستم شامل زیرسیستم ثبت موالید و فوت شدگان، زیر سیستم شهروندان و زیر سیستم کارت شناسایی ثبت ملی جدید است.

برای سهولت کار، کشور سنگاپور یک شماره شناسایی واحد (UIN)، برای هر فرد اتخاذ کرده است. این شماره شناسایی، به تمام کودکان متولد شده در سنگاپور، شهروندان سنگاپوری و ساکنان دائمی این کشور اختصاص داده می‌شود. علاوه بر موارد فوق، یک بانک داده‌های ثبتی ازدواج، مسئولیت تام ثبت ازدواج‌های عرفی به علاوه ثبت ازدواج‌های اسلامی را بر عهده دارد. شماره شناسایی واحد (UIN)، مانند شماره گذرنامه اشخاص است و از آن برای تأیید اطلاعات مربوط به ازدواج آنان، استفاده می‌شود.

کامپیوتری شدن هر یک از این زیرسیستم‌ها باعث ارتقاء کیفیت ثبت‌ها در ایفای وظیفه و نقش آنها و همچنین در بهنگام کردن اطلاعات فردی می‌شود. در حال حاضر، این نظام قادر به تهیه آمار حیاتی از این دو سیستم بانک داده، برای تمام سطوح است و یک طرح دولتی، برای مرتبط کردن دو پایگاه داده‌های مربوط به اشخاص و واحدهای مسکونی در دست اجرا می‌باشد. این طرح " پایگاه داده ثبت خانوار " را توسعه می‌بخشد. شماره شناسایی واحد (UIN) در رسیدن به این هدف مفید خواهد بود. " پایگاه داده ثبت خانوار " دولت را در رسیدن به هدف دراز مدت حرکت به سوی یک سرشماری جمعیت بر پایه اطلاعات اداری ثبتی، یاری خواهد نمود.

کشور کویت نیز دارای پایگاه داده‌های جمعیتی کامپیوتری است. در سال 1987، این نظام پس از اجرای یک سرشماری جمعیتی محدود برای جمع آوری داده‌های موردنیاز این پایگاه، تأسیس شد. همچنین پایگاه مذکور، مبتنی بر شماره‌های فردی می‌باشد که در زمان ثبت، به افرادی که در سال 1987 یا پیش از آن قابل دسترسی بوده اند، داده شده است و پس از این تاریخ نیز به متولدین و یا واردشدگان به کویت، در زمان ورود آنها اختصاص می‌یابد. داده‌ها از طریق ارتباطی که پایگاه اطلاعات با منابع این داده‌ها مانند بیمارستانها، مدارس و سایر منابع دارند هر روز بهنگام می‌شود. این سیستم، آمار حیاتی و آمارهای جمعیتی را به طور منظم و بسته به نیاز تأمین می‌کند. قبل از جنگ خلیج فارس، کویت در مورد امکان استفاده از سیستم ثبت جمعیت برای تأمین داده‌های تفصیلی آن، مطالعاتی را انجام داد. در حال حاضر، این کشور در حال برنامه ریزی برای انجام

سرشماری نفوس و مسکن در سال 1995، به منظور بهنگام سازی داده‌ها برای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی - اقتصادی و مقایسه آن با نظام ثبتي جمعیت می‌باشد.

بررسی سیستم‌های ثبتي در کشورهای منتخب، کارکرد نظام مزبور را در این کشورها به طور خلاصه نشان می‌دهد. این سیستم‌ها دارای خصوصیات مشترکی هستند که یکی از مهم‌ترین این خصوصیات، دارا بودن جمعیت کمتر از 10 میلیون نفر در این کشورها می‌باشد. ویژگی دوم این است که سیستم‌های فوق، کاملاً کامپیوتری هستند. ویژگی سوم این که، اطلاعات از منابع دیگر گرفته می‌شود و اشخاص، فقط ملزم به ارائه حداقل اطلاعات مانند نام کودکان، تغییر نشانی و سایر موارد مشابه می‌باشند. چهارمین خصوصیت، اختصاص يك شماره فردي به همه افراد جامعه است که این شماره مورد استفاده همه سازمان‌های دولتي قرار می‌گیرد. سه ویژگی آخر، کمک بسیار زیادی در بهنگام سازی مستمر داده‌ها در این سیستم می‌نماید که برای استفاده آماری و اداری و ارزش کیفی این سیستم بسیار ضروري است.

علاوه بر موارد فوق، کشورهای مورد مطالعه از نظر مساحت، کشورهای کوچکی می‌باشند، بدین صورت که دانمارك 16, 627 ، کویت 6, 880 ، سنگاپور 244 و سوئد 173, 731 مایل مربع مساحت دارند.

اگر چه ثبتهای جمعیتی برای اهداف اداری تأسیس شده اند، مثال‌های بالا نشانگر این است که از این ثبتهای می‌توان به طور موفقیت آمیزی برای اهداف آماری و تعیین اندازه و ساختار جمعیت و تولید آمار حیاتی استفاده کرد و همچنین می‌توان در ارزیابی داده‌های سرشماری، تعیین مهاجرت‌های داخلی، تعیین چارچوب آمارگیری‌های نمونه‌ای و در تحقیقات خاص ژنتیکی و سایر اهداف تحقیقات علمی از آن بهره گرفت. کاربرد آماری اطلاعات ثبتي جمعیتی، به دقت پایگاه‌های ثبتي، کیفیت و توالی بهنگام سازی و نگهداری ثبتي بستگی دارد.

اطلاعات اساسی که ثبتي جمعیتی بر پایه آن شکل می‌گیرد از چند منبع به دست می‌آید :

الف) سرشماری‌های منظم (ب) سرشماری خاصی که به منظور ایجاد سیستم ثبتي جمعیتی انجام می‌گیرد (ج) مراجعه افراد برای ثبتي در محلی خاص، توسط خود آنها.

بنابراین دقت داده‌های پایه‌ای قبل از هر چیز بستگی به دقت سرشماری‌ها و یا اطلاعات ارائه شده توسط اشخاص دارد. برای بهنگام کردن اطلاعات ثبتي، به داده‌هایی از منابع دیگر از قبیل موالید، مرگ و میر، ازدواج، مهاجرت و سایر داده‌ها نیاز است. به این منظور داده‌های فوق باید به طور مستمر و منظم در اختیار پایگاه ثبتي قرار گیرد. دقت ثبتي جمعیت در طول زمان به دقت و به

موقع بودن ثبت وقایع حیاتی و اطلاعات دیگر از جمله محل سکونت و داده‌های آموزشی بستگی دارد.

بر اساس مباحثی که به طور خلاصه در بالا ذکر شد، هنگام ایجاد یک سیستم جدید ثبت جمعیت، باید به چند مورد توجه کرد :

1- اندازه جمعیت و مساحت کشور، عوامل بسیار مهمی در موفقیت یک سیستم هستند و همانطور که ملاحظه شد، کشورهای با جمعیت کمتر از 10 میلیون نفر در ارتقای سیستم ثبت جمعیت یا استقرار سیستم‌های جدید موفق بوده‌اند. برای پیاده‌سازی موفقیت آمیز سیستم در کشورهایی که مساحت یا جمعیت زیاد دارند، باید آن کشور را به مناطق یا زیرمناطق تقسیم کرد (سیستم غیرمتمرکز).

2- دسترسی به داده‌های پایه ای از طریق سرشماری عمومی جمعیت، یک سرشماری خاص جمعیت و یا از روش ثبت افراد، تفاوتی ندارد. مسئله مهم این است که به روز کردن سیستم به طور مستمر و به موقع، انجام گیرد. فاصله زمانی بین واقع شدن یک رویداد، ثبت و تغییرات ناشی از آن در پایگاه ثبتی، باید بسیار کوتاه باشد.

3- برای بهنگام‌سازی مؤثر و دقیق، کامپیوتری کردن سیستم باید با برنامه ریزی انجام پذیرد. کامپیوتری کردن باید به طور مرحله ای و بر طبق یک برنامه از پیش تعیین شده، صورت گیرد.

4- استفاده از شماره شناسایی فردی (PIN) ، منابع داده‌ها و کاربران را با سیستم مرتبط می‌سازد. با استفاده از شماره شناسایی فردی می‌توان ثبت جمعیت را با دیگر منابع داده‌ها مثل موالید و مرگ و میر مرتبط کرد و بدین وسیله داده‌های مربوط به افراد را بهنگام نمود. در این حالت، افراد اقلام اطلاعاتی اندکی را ارائه خواهند کرد و کاربران نیز با استفاده از ارتباط ایجاد شده از طریق PIN، به اطلاعات موردنیاز خود دسترسی پیدا می‌کنند.

5- علاوه بر موارد فوق، برای راه اندازی یک سیستم ثبت جمعیتی با اساس قانونی، اجرای مناسب، تخصیص بودجه، کارکنان آموزش دیده و واری همه اینها، همکاری مؤسسات دیگر و عموم مردم، بسیار ضروری است. مردم باید از فواید ثبت‌های جمعیتی آگاه شوند.

براساس بحث‌هایی که ارائه گردید، پیشنهاد می‌شود، کشورهایی که تمایل به ایجاد یک سیستم ثبتی جدید دارند و یا می‌خواهند سیستم موجود خود را بهبود بخشند، راه برده با اهداف قابل دسترسی و برنامه ریزی دقیق، به کارگیرند. در راستای پیاده‌سازی موفق این سیستم، می‌توان از تجربه کشورهایی که سیستم‌های مشابهی دارند، استفاده نمود. در طرح‌های مربوط به پیاده

سازي سيستم‌هاي ثبت جمعيت و ثبت احوال به ويژه در زمينه علوم كامپيوتري بايد از همان ابتدا به فناوري جديد، توجه داشت.